

PLANTES DEL COLLSACABRA

Malgrat estar format per tres comarques (Osona, la Garrotxa i la Selva), el Collsacabra constitueix una unitat morfològica on les muralles de Cabrera i Aiats actuen de barrera dels aires humits mediterranis, cosa que afavoreix les pluges en aquesta zona.

Si tenim en compte que l'altura del Collsacabra oscil·la des dels 600 metres fins als 1.312, i que el fred no impedeix mai l'activitat vegetativa al domini mediterrani, ja que el factor limitant de la vegetació és l'escassetat d'aigua, manca que aquesta zona no pateix, entendrem perquè hi ha una varietat tan important de plantes. Són aquests factors climàtics, més comparables als de certes contrades de l'Europa central que a les terres temperades de la mar Mediterrània, sens dubte, els principals responsables de la distribució de la vegetació. Podem parlar,

de plantes que presentin les característiques adaptacions a les zones àrides. Però cada planta (espècie) necessita, a més a més, d'unes condicions climàtiques, un lloc determinat per desenvolupar-se.

Aquestes dues condicions (clima i sòl), tenen una importància diferent, ja que les variacions significatives dels substrats poden traduir-se en canvis molt aparents en vegetació, el que determina que puguem parlar d'espècies "rars", que són les plantes que viuen en ambients extremosos, malgrat que si poguessin viure en llocs normals, esdevindrien comunes i "vulgars". Hem de dir clarament que les plantes "vulgars" són espècies remarcables i que la seva importància radica precisament en què tenen una gran capacitat de vida i poden aparèixer pertot. D'altra banda, en llocs molt inhòspits (cingles) s'hi troben plantes endèmiques, això és: plantes només pròpies d'un territori determinat, a les quals i en aquest cas, l'aïllament ha impedit també la seva propagació.

Al Collsacabra trobem sòl calcari que facilitarà la vegetació *calcícola* (amiga de la calç) i també de sòl sorrenc sense calç (dissolta per l'aigua de la pluja) cosa que animarà la vegetació *calcífuga* (que fuig de la calç). En els afloraments de roca que constitueixen les cingleres, les agulles i les crestes hi viuen els vegetals *rupícoles*, plantes que han acceptat el repte de viure en mig del rocam i moltes d'elles no les trobarem en cap altre ambient. La seva estratègia de vida pot durar milers d'anys, ja que s'alimenten dels ions minerals que porta la pluja o la rosada i dels que dissolen a partir del substrat. Una característica important de les plantes que viuen en un sòl calcari, és que l'aigua s'escola ràpidament i no tenen temps per assimilar-la i de vegades quan la reben està carregada de calç i per tant és difícil absorbir-la. L'estratègia de algunes espècies és eliminar el carbonat càlcic pels porus, aleshores apareixen uns punts blancs a les puntes de les seves fulles.

Hi ha una variant que és la vegetació *fissurícula* (que viu a les fissures de les roques), que posseeix un petit dipòsit de terra

Carlina cínara,
camí de la
Rocallarga.
Tavertet
Foto: Anna Borbonet

doncs, tant d'herbes mediterrànies com subalpines, ajudades totes les espècies per un denominador comú a totes les alçades: la pluja.

Moltes característiques de les plantes vénen determinades per un desenvolupament que s'adapta a l'entorn, així algunes espècies utilitzen estratègies fisiològiques, com les flaires tan pròpies de la nostra contrada, (farigola, espígol i sajolida) com un fet evolutiu de defensa contra els herbívors; d'altra banda, com que l'ariditat estival no representa un obstacle seriós per a l'adaptació a la zona, no hi ha comunitats

que pot aguantar les arrels i rep l'aigua depositada a l'esquerra en forma d'evaporació.

Pertanyen a la vegetació fissurícula de les zones calcàries: la **maçanella de peñyal**¹ (*Helichrysum lamarcki*), la bonica **corona de rei**² (*Saxifraga longifolia*), l'**orella d'ós**³ (*Ramonda myconi*), entre d'altres.

Fent referència al tipus de sòl, hi ha tres plantes de la família de les labiades i del gènere *Lavandula* que es troben a la nostra contrada. El **barballó** (*Lavandula latifolia*), viu en sòls calcaris fins als 1700 metres, en boscos⁴ degradats, brolles⁵, matollars⁶ i prats eixuts. L'**espígd** (*Lavandula angustifolia*), viu en terres calcàries per damunt dels 600 a 1.700 metres. Cal cercar-lo en llocs pedregosos i assolellats i vessants despullats del bosc. El **cap d'ase** (*Lavandula stoechas*) té preferència pels sòls sense calç i viu en boscos esclarissats, pinedes, brolles i erms fins a 1.100 m d'alçada. Aquestes tres plantes, que tenen propietats remeieres, malgrat que l'espígol s'usa més en perfumeria per preparar l'essència i aigua de lavanda, les podríem associar amb altres plantes aromàtiques ben conegudes, l'**orenga** (*Origanum vulgare*), la **farigola** (*Thymus vulgaris*), la **sajolida** (*Satureja montana*) i la **menta** (*Mentha piperita*). Ben perfumada és també l'**artemisa**⁷ (*Artemisia vulgaris*), que té el nom en honor a la deessa grega Artemis, dedicada a socórrer les dones en part i que per als romans era Diana.

Si aneu a les fagedes veureu com amb els canvis estacionals el faig va determinant les condicions ecològiques del sotabosc. És fàcil, doncs, reconèixer diferents plantes, l'**el-lébor verd** (*Helleborus viridis*), l'**herba fetgera**⁸ (*Hepatica nobilis*), el **buixol** (*Anemone nemorosa*), la **viola boscana** (*Viola sylvestris*), famosa per l'essència de viola i la **flor del cucut** (*Primula veris*).

En els boscos és molt comú el **grèvol** (*Ilex aquifolium*), l'**heura de terra** (*Glechoma hederaceum*) que s'arrossega sense aixecar-se, amb flors blaves, i la **ma-duixera** (*Fragaria vesca*), totes bones amants de la humitat. Com a espècies punxents cal destacar l'**arç blanc**⁹ (*Crataegus monogyna*), l'**aranyoner**¹⁰ (*Prunus spinosa*), l'**esbarzer** (*Rubus ulmifolius*) i el

rosar bord (*Rosa canina*); totes aquestes plantes donen uns fruits molt aprofitables com les cireretes de pastor, l'aranyó, la móra i l'escaramuix. Aquest últim ens dona una

Violeta o viola boscana, a les escales del Sunyer de baix, Tavertet. Foto: Anna Borbonet

melmelada molt fina, a part d'altres propietats medicinals.

De l'arç blanc cal remarcar el seu gran poder cardiotònic. La infusió de les seves flors corregeix el ritme cardíac, baixant-lo si és alt i pujant-lo si és baix. És a dir, permet regular la hipotensió i la hipertensió, la taquicàrdia i l'arrítmia. Si haguéssim de cercar una altra planta tan generosa ens hauríem de fixar en el **saüc**¹¹ (*Sambucus nigra*), dels fruits madurs del qual en podem fer

Flor de cucut, vora de l'Avenc, Tavertet. Foto: Anna Borbonet

melmelada, vi, licor i vinagre; de les flors, si s'arbossen amb farina se'n fan uns bunyols que es mengen per tot França i Alema-

Roser caní, aprop de la casa del Puntí. Taverdet.
Foto: Anna Borbonet

nya, i les fulles són molt apreciades, així com l'escorça i la fusta.

Des del coll de Condreu fins a l'Esquirol el paisatge s'endolceix i apareixen els conreus de farratge així com les pastures. La vegetació actual és el resultat de l'alteració de l'entorn natural i la màxima expressió és la transformació agrícola de les terres, això ens fa parlar de la vegetació dels sembrats, on puja amb força la **rosella**¹² (*Papaver rhoeas*), i la **corretjola** (*Convolvulus arvensis*) que fa unes campanetes rosades. A la terra silícia trobarem els **pensaments** (*Viola tricolor*) i el **blauet** (*Centaurea cyanus*), als horts i prats humits es troba la **verdolaga**¹³ (*Portulaca oleracea*), l'**all junciforme** (*Allium schoenoprasum*) un bon substitutiu de l'all comercial i la **bossa de pastor**¹⁴ (*Capsella bursa-pastoris*). Ben segur que quan sortim a passejar per camins trobarem nombrosos cards, alguns d'ells magnífics, com el **card marià**¹⁵ (*Silybum marianum*) que moltes vegades acostuma a anar acompanyat de la menyspreada i con-

tradictòria **ortiga**¹⁶ (*Urtica dioica*), que és quasi un remineralitzant per al cos humà...

Altres plantes del Collsacabra ens diuen, ja pel nom, el que se n'espera, per exemple del **pixallits** (*Taraxacum officinalis*), de la **berruguera** (*Chelidonium majus*), de l'**herba talpera** (*Datura stramonium*); menció especial per a *Lepidium sativum*, més coneguda com a **morritort**, sense cap significació especial per a nosaltres, però és en castellà quan amb el nom de **mastuerzo** es designa la persona llosca.

Per conèixer totes aquestes plantes podem o bé aprendre de l'experiència dels nostres pares i avis o bé estudiar-les en un bon llibre. Si agafeu el llibre veureu que acostumen a posar el nom de les herbes o arbusts també en llatí, i si la vostra curiositat continua, podeu anar a la farmaciola de casa i veureu com alguns noms del contingut dels medicaments coincideixen amb el nom d'algunes plantes, per exemple "papaveràcies"/ "papaverina".

Què vol dir això? Que moltes herbes tenen principis actius que, degudament analitzats i tractats, tenen aplicacions important per a usos farmacèutics, alimentaris, d'essències, decoració i també per a usos industrials. Es pot entendre, llavors, que l'experiència dels nostres avantpassats no anava del tot desencaminada, quan també aprofitaven les plantes per a usos comestibles, sanitaris i domèstics.

En Panedes (recol·lector d'herbes i tòfones del Collsacabra) m'explicava que ell feia bons calerons quan era jove collint **genciana**¹⁷ (*Gentiana lutea*) per vendre-la a un industrial de Barcelona. Aquesta planta conté la substància més amarga coneguda actualment. El sabor amarg és perceptible encara en una dissolució de l'1 per 50.000 !. Ara bé, la recol·lecció massiva, i el recull de plantes sense respecte pel medi, pot dur-nos

Hostal Collsacabra

BAR-RESTAURANT • HABITACIONS

Passatge de les gorgues, 6 Tel. 856 81 53
08511 SANTA MARIA DE CORCÓ - L'ESQUIROL

BAR - L'ERA - FORN DE PA

COQUES DE FORNER I DE LLARDONS
CARQUINYOLIS DE RUPIT
RECORDS I EMBOTITS

ERA NOVA, S.C. - Pl. Era Nova, 1
Tels. 852 20 34 - 852 20 50
RUPIT I PRUIT

a malmetre la flora del nostre país; penseu que la genciana, per exemple, no floreix abans de tenir 10 anys i que pot viure fins als 50, però com que el que interessa són les arrels, podem extingir una espècie d'una contrada amb molta facilitat. Desitgem que això no passi amb la comestible i bonica **carlina**¹⁸ (*Carlina cynara*). A més, algunes plantes són vertaderes relíquies del Terciari, sobretot les que apareixen sobre roques calcàries o silícies dels nostres cingles, que provenen de la vegetació tropical i això explica l'origen preglacial d'algunes de les plantes de la comarca.

Una cuina plena d'olors, uns rams secs a l'entrada de casa, unes fulles verdes en una amanida estiuenca, una petita farmaciola naturalista, i moltes més coses. Només ens cal estimar-les i conèixer-les¹⁹.

Roser Vives

1 **Maçanella de penyal**: té una flor groga amb una olor molt forta, coneguda també com a flor de Sant Joan.

2 **Corona de rei**: *corona de cingle, herba de cingle*. Pius Font Quer en el *Dioscòrides* escriu al 1956 "aun actualmente, no suele faltar en ninguna herboristería bien provista de Barcelona". Virtut i ús: eficàcia abortiva.

3 **Orella d'ós**: *herba de la tos, herba peluda, borraina de cingle*. L'àvia de Can Cames (Rupit) em va dir que ella la prenia per l'acció pectoral.

4 Els conjunts vegetals desprovists d'arbres i que estan formats per plantes arbustives es denominen **bosquines**. En aquestes bosquines podem parlar de *brolla*, de *matollar*, de *garriga*, i fins hi tot, de *bardissa*, segons la densitat dels arbusts dominants.

5 **Brolla**: bosquina on hi dominen els arbusts baixos o subarbusts com els romanins i les estepes.

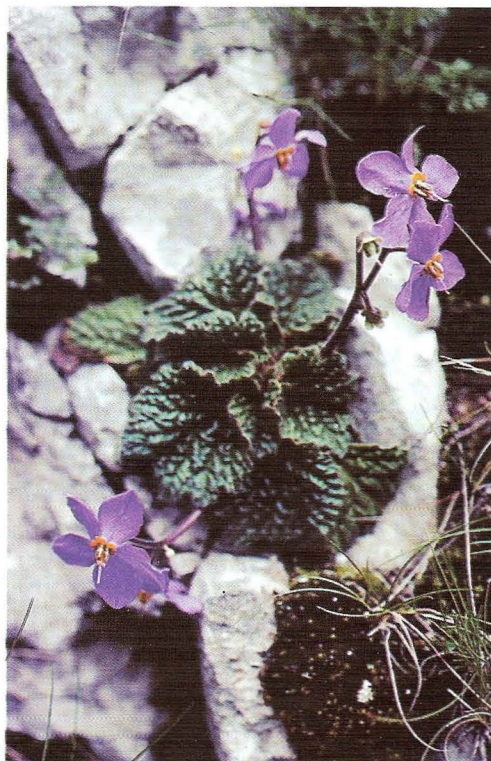
6 **Matollars**: bosquina constituïda per arbusts alts.

7 **Artemisa**: a França canten "si les noies coneguessin la virtut de l'artemisa, la portarien penjada a la camisa" fent referència a les facultats tonicoreguladores de la menstruació.

8 **Herba fetgera**: actualment s'utilitza en medicina homeopàtica.

9 L'**arç blanc** fa les populars cireretes de pastor. El valor terapèutic no va ésser descobert fins a les acaballes del segle passat per metges americans; no obstant això, *Dioscòrides* havia ja citat aquesta planta en el segle I de la nostra Era.

10 L'**aranyoner** fa uns fruits que posats en aiguardent produeix el famós "pacharan". Les fulles seques donen un bon te.

Orella d'ós, el puig de la Creu, sobre l'Avenc. Taveret.
Foto: Anna Borbonet

11 **Saüc**: *Bonarbre* diuen els catalans. Els alemanys diuen "davant d'un saüc cal treure's el barret"

12 **Rosella**: *gallaret*, és de la família de les *papaveràcies* i té propietats sedants per a nens amb problemes de tos.

13 **Verdolaga**: es pot menjar molt bé crua en amanida si és tendra, si és collida més tard es menja com a verdura.

14 **Bossa de pastor**: en llengua espanyola s'anomena "pan y queso" i té propietats com a tònic uterí.

15 **Card marià**: una de les millors plantes que tenim per al tractament de malalties del fetge, se n'usa la *silimarina*, dipositada a les llavors. També és comestible sencera com una carxofa i les fulles crues en amanides o bullides.

16 **Ortiga**: aquesta planta que pica tothom, és una excel·lent verdura bullida molt rica en sals minerals i vitamines.

17 **Genciana**: P. Font Quer en el *Dioscòrides* destacava el **Collsacabra** com lloc de cria d'aquesta planta, però afegeix "és una planta que desapareixerà per la recol·lecció abusiva de què és objecte per part dels herbolaris que hi comercien". Cert!

18 **Carlina**: en molts pobles del Pirineu és utilitzada com parallamps natural i per aspectes màgics és penjada a la porta de les cases.

19 Hem citat només unes 40 plantes com a mostra de les moltes que hi ha el Collsacabra; per això aquest article voldria despertar la memòria dels lectors per fer un treball més extens en el futur. Si algú recorda alguna recepta o curiositat amb plantes del Collsacabra pot enviar-la a la redacció de la revista "Els Cingles".

REPARACIÓ DE COTXES

JJ

Josep
Juvanteny

Taller: C. Pedró, s/n Tel. 856 83 27
SANTA MARIA DE CORCÓ

CONSTRUCCIONS
TAVERET, S.L.

Construcció en general
Especialitat en pedra
Venda de cases i terrenys

c. del Mig, 10 — Tel. i Fax 856 50 16
08511 TAVERTET